

Vidaus reikalų ministerijai
Lietuvos Respublikos Seimo Pilietinio dalyvavimo ir
bendruomeniškumo skatinimo komisijai

2021-03-04, Nr. 2021/05(95)

Lietuvos savivaldybių asociacijai

Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacijai

PASIŪLYMAI DĖL DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO GAIRIŲ

Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga (toliau tekste, - LVBOS), vienijanti per 1300 kaimo ir miestų vietos bendruomeninių organizacijų, yra didžiausias nevyriausybinis organizacijų tinklas Lietuvoje. LVBOS tikslas - koordinuoti jos narių – Lietuvos vietos bendruomeninių organizacijų - veiklą, atstovauti teisėtiems narių bendriesiems interesams bei juos ginti valdžios bei valdymo institucijose ar kitose organizacijose, skatinti pilietiškumą ir bendruomenių ir piliečių dalyvavimą sprendimų priėmimo.

LVBOS pagal 2014-2020 metų Europos sąjungos fondų investicijų veiklos programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ priemonę „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“ įgyvendina projektą „Skaidri Lietuva: vietos bendruomenių įsitraukimas į viešojo valdymo procesus ir korupcijos mažinimą“, kurio metu analizuoja teisinius akus, įvertindama jų skaidrumą, bendruomenių galimybes dalyvauti viešojo valdymo procesuose, sprendimų svarstyme ir priėmimo ir teikia pasiūlymus šiems procesams tobulinti.

Vienas iš pastaruosiu metu aktualių ir nagrinėjamų visuomenės/bendruomenių įtraukimo į sprendimų priėmimą klausimų - Dalyvaujamas Biudžetas (DB). Tai sprendimų priėmimo procesas, kuriame piliečiai svarsto ir derasi dėl viešųjų išteklių paskirstymo. Diegiant DB mechanizmus, norima piliečiams suteikti svarbesnį vaidmenį nusprendžiant, kaip ir kur ištekliai turi būti panaudoti. DB taikymo praktika yra įvardijama vienu iš sėkmingiausių dalyvavimo instrumentų per pastaruosius 15 - 20 metų. 1000 savivaldybių Amerikoje ir 500 Europos miestų taiko DB.

Lietuvoje iš 60 savivaldybių veikiančią DB programą turi 9 savivaldybės, rengia programas dar 6. Įgyvendinusios DB savivaldybės jiems skiria nuo 20 iki 300 tūkst. EUR. **Daugeliu atveju tai kol kas sumos, siekiančios iki 1 proc. bendro savivaldybių metinių biudžetų.** 2020 m. Transparency International Lietuvos skyriaus atliktos savivaldybių apklausos duomenimis, vertindamos vietos gyventojų įtraukimo būdus, dažniausiai nurodė gyventojų informavimą ir konsultacijas. Kai kurios paminėjo leidžiančios gyventojams patiems priiminėti sprendimus. Septynios savivaldybės nenurodė nei vienos gyventojų įtraukimo iniciatyvos.

Svarbu pabrėžti, kad yra esminis skirtumas tarp visuomenės dalyvavimo ir dalyvaujamojo valdymo. Visuomenės dalyvavimas suteikia piliečiams galimybę tiesiogiai daryti įtaką valdžios priimamiems sprendimams, didinti demokratiją šalyje. Tačiau tikroji Dalyvaujamoji valdysena yra tada, kai piliečių atstovai kartu su valdžios atstovais priima sprendimus.

vr. **LIETUVOS VIETOS BENDRUOMENIŲ ORGANIZACIJŲ SĄJUNGA**

Kodas 302541776, Konstitucijos pr. 3, Vilnius, LT-09301. Tel.+370 698 33829, el.p.: lvbosajunga@gmail.com
a/s LT74 4010042402929513 AB Luminor bankas

Dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvomis siekiama panašių tikslų: 1) daugiau skaidrumo savivaldybėse, 2) didesnio gyventojų pasitikėjimo, 3) geresnės savivaldybės reputacijos, 4) bendrų veiklų su gyventojais.

2020 m. lapkričio 17 d. „Transparency international“ Lietuvos skyriaus atstovų organizuotoje nuotolinėje konferencijoje „Dalyvaujamojo biudžeto forumas“ pranešimus pristatę savivaldybių atstovai pabrėžė kelis esminius dalykus, būtinus sėkmingam DB įdiegimui:

- Žmogiškieji resursai kompetentingam įsitraukiančių dalyvių konsultavimui - įvertinti, suplanuoti, parengti;
- Technologiniai sprendimai - patrauklus IT sprendimas, patogiai ir paprastai leidžiantis teikti siūlymus nuotoliniu būdu naudojantis bet kuria išmania priemone - ir kompiuteriu, ir telefonu.

LVBOS kartu su Nacionaline bendruomeninių organizacijų taryba 2020 m. rugsėjo mėn. 17 d. susitikime su tuometine Vidaus reikalų ministre R. Tamašuniene pateikė ministerijai pasiūlymus sukurti DB tvarkos aprašo gaires ir pateikti jas savivaldybėms kaip vieną iš viešojo valdymo ir gyventojų įtraukimo į sprendimų priėmimą priemonių. Apie šių gairių sukūrimą kalbėta ir š. m. vasario 25 d, susitikime su naująja ministre Agne Bilotaite.

LVBOS, vadovaudamasi savo bendruomenių ekspertų įžvalgomis ir Klaipėdos bendruomenių asociacijos patirtimi, teikia šiuos pasiūlymus.

Rekomendacijos savivaldybėms:

1. Įsivertinti žmogiškuosius resursus kompetentingam įsitraukiančių dalyvių būsimam konsultavimui - įvertinti, suplanuoti, parengti, jei nėra ką, priimti naują, kad dalyvautų darbo grupės veikloje nuo pat jos diskusijų pradžios;
2. Sudaryti DB darbo grupę įtraukiant į ją savivaldybės administracijos atsakingus darbuotojus (vadovus, IT sprendimų ir projektų rengimo specialistus), tarybos narius ir vietos bendruomenių atstovus, seniūnus/seniūnaičius;
3. Sudaryti darbo grupės nariams galimybę nuotoliniu būdu susitikti konsultacijoms su Transparency International ir/arba Klaipėdos bendruomenių asociacijos nariais, atsakingais už DB;
4. Užtikrinti reguliarių pasirengimo etapo ir siektino tikslo viešinimą;
5. Vienas svarbiausių DB programos sėkmės vardiklių - patrauklus IT sprendimas, patogiai ir paprastai leidžiantis teikti siūlymus, balsuoti ir diskutuoti nuotoliniu būdu naudojantis bet kuria išmania priemone - ir kompiuteriu, ir telefonu. Kelių metų pasaulio patirčių analizė leido Klaipėdos bendruomenių asociacijai išskirti priemonę, Jungtinių tautų (JT) organizacijos 2018 metais apdovanotą „JT viešosios tarnybos apdovanojimo“ kategorijoje už elektroninės dalyvaujamosios demokratijos platformos gyventojams įgyvendinimą - CONSUL. Consul - Madrido miesto atvejis - sprendimas, kuris labai pagerino gyventojų pasitenkinimo gyvenimu mieste rodiklį. Madrido sukurta nemokama įrankį Consul (yra nemokamos diegimo ir naudojimo instrukcijos) naudoja 33 šalys, 130 institucijų, 90 mln. gyventojų. Klaipėdos bendruomenių asociacijos savanoriai šiuo metu verčia į lietuvių kalbą įrankį, kad savivaldybės IT specialistai galėtų jį naudoti paleisdami 2021 metais DB

programą Klaipėdoje. Klaipėdos bendruomenių asociacijos atstovai gali konsultuoti savivaldybes dėl Consul pritaikymo vietos poreikiams.

6. Tvarkos aprašo aspektai:

- a. Apsvarstyti kiek lėšų bus skiriama DB nuo bendro savivaldos biudžeto (rekomenduojama 1-2 proc.);
- b. Apsvarstyti „didelių“ ir „mažų“ (orientuotų į atskiruosius savivaldybės rajonus) projektų blokus DB programoje ir nuspręsti dėl atskirų blokų bendrų finansavimo proporcijų ir kiekvieno iš bloko projekto sumų (nuo - iki);
- c. Apsvarstyti, ar pirmųjų metų DB programa numatys finansavimą tik infrastruktūros ar ir „minkštiesiems“ projektams, orientuotiems į socialinį, ekonominį ar aplinkosauginį poveikį. Paprastai savivaldybės to vengia, bet pasirinkę ir infrastruktūros, ir poveikio projektus galite išsiskirti ir jau nuo pirmųjų projekto metų formuoti tinkamas gyventojų nuostatas;
- d. Numatyti tvarkos apraše parengti visiems teikiantiems pasiūlymus lengvai pasiekiamą populiariausių sprendimų kainyną (preliminarios (nuo-iki) dviračių tako metro, asfalto m², šviestuvo, vaikų žaidimo aikštelės, suoliuko, šiukšliadėžės ir kt. kainos), leisiantį išvengti nepagrįstų sąmatų;
- e. Jei norite sudaryti prielaidas sugrįžti kažkada išvykusiems svetur Jūsų miesto gyventojams, suteikite jiems pasiūlymų teikimo galimybę, tuo ne tik išplečiant gerų pasiūlymų miestui ar rajonui teikėjų ratą, bet ir pakurstant patriotiškumą. Trumpai - pasiūlymus teikia bet kas, gebantis lietuviškai suformuoti idėjos aprašą, nepriklausomai nuo to, kuriame pasaulio kampelyje jis šiuo metu yra. Svarbu - balsuoja už projektus (kitas etapas) jau tik vietos gyventojai;
- f. Planuojant idėjų teikimo etapus, vengti pirmame idėjų teikimo etape bet kokių sunkinančių ribojimų (gyv. vieta, palaikančių parašų rinkimas, sąmata);
- g. Preliminarios sąmatos teikimą numatyti antrajam teikimo etapui, kai savivaldos gyventojai per nustatytą laiką savo balsavimu už pirmines idėjas išreitinguos geriausias;
- h. Atskiros iš savivaldybės darbuotojų ir specialistų vertinimo komisijos įsitraukimą, vertinant antrojo balsavimo ture laimėjusias idėjas, numatyti ne anksčiau antrojo balsavimo turo termino pabaigos;
- i. Jei idėjos teikėjas antrajam reitingavimo turui pateikia ne tik idėją ir sąmatą, bet ir įsipareigojimą dalyvauti projekto realizavimo darbuose, pasirašytą numatomoje projekto vykdymo vietoje veikiančios vietos gyventojų bendruomenės, tokiam projektui galima tvarkos apraše numatyti skirti papildomus balus (iki 20 proc. bendros reitingo vertės). Privalumai: savivaldybė garantuotai turės pagalbinių; bus skatinamas ne tik idėjų teikimas, bet ir dalyvavimas jas realizuojant; bus skatinamas vietos bendruomenių radimasis. Toks pasirašytas įsipareigojimas dalyvauti gali rasti ir vėliau, tarp antrojo reitingavimo turo pabaigos ir darbo grupės atitikties vertinimo pradžios.

Rekomendacijos nacionaliniams institutams:

1. Gairių dėl DB savivaldybėms parengimas ir pristatymas. Gairių parengimui galima suburti darbo grupę iš VRM atsakingų specialistų ir akademinės ir piliečių bendruomenės atstovų. Gairėse savivaldybėms būtų pateikiama analizė, DB tvarkos aprašo projektas ir lydintis IT sprendimas su naudojimo instrukcija. Sprendžiama problema: kiekviena iš 60 Lietuvos savivaldybių kuria savo genialų ir nepakartojamą sprendimą srityje, kurioje yra daug pasiekusių ir mielai savo patirtimi besidalinančių užsienio šalių institucijų. Kaip taisyklė, tie individualūs sprendimai kiekvienos savivaldybės piliečiams kainuoja ženkliai per didelę jų sunėšto bendro biudžeto dalį.

1. Galimybės skolintis DB programai savivaldybėms tvarkos parengimas ir atskiro tam reikalui dedikuoto fondo, prižiūravimo vienos iš kuruojančių ministerijų, įsteigimas. Sprendžiama problema.

LVBOS pasiūlymai sukurti DB diegimo savivaldybėse gaires, finansavimo DB programai kreditą, nesusietą su standartiniais skolinimosi apribojimais ir privalomą stebėjimą, kaip visos tos rekomendacijos ir programos įgyvendinamos.

Kreipimosi į vietos savivaldybes tikslas - paskatinti greičiau ir kokybiškiau įsidiesti DB.

Tikimės, kad į šiuos pasiūlymus bus atsižvelgta ir taps diskusijų tema susitikimuose.

Pagarbiai,

Lietuvos vietos bendruomenių
organizacijų sąjungos pirmininkas

Ramūnas Navickas